תשלום על הנאה וניתוח תופעת ההנאה בהלכה בכלל – שיעור כללי בבא קמא תשפ"ד

בעקבות סוגיית "זה נהנה וזה לא חסר"

פתיחה

בסוגייתנו בדף כ א- כא א, בעקבות המשנה דף יט ב הקובעת עקרון חדש של תשלומים: "משלמת מה שנהנית", דנה הגמרא במעמד ההנאה כגורם עצמאי של חיוב תשלומים. הסוגיה היא ענף של עיסוק בהלכות נזיקין, ובמיוחד בנזקי שן.

הרחבה של המבט על מושג ה'הנאה' בהלכה בתחומים שונים אפשר שיוכל לתת לנו הבנה מעמיקה יותר על ההנאה כעקרון ביחסים הממוניים בין איש לרעהו. מתוך המבט הרוחבי נבקש להבין גם את ההנאה כעקרון כללי יותר שיש לו חשיבות בתחומים שונים של ההלכה: מצוות, איסורים, ממונות ועוד. הבסיס לשיעור הוא מקורות היסוד בסוגיית זה נהנה וזה לא חסר, ומשם מבט אל כמה סוגיות בתלמוד, ונסיון להבין את מושג ההנאה במבט למדני ורעיוני. מטבע הדברים לא נוכל למצות כל סוגיה אלא רק לדלות ממנה כמה מושגים והגדרות.

המקורות בסוגייתנו (מי שכבר למד ימשיך לסעיף הבא)

יט ב במשנה וברש"י ורמב"ם בפיהמ"ש. כ א: "ואם נהנית משלמת...אפקורי מפקר להו", רש"י, רמב"ם נזקי ממון ג, ב. תוספות ד"ה "זה אין נהנה", ו"הא איתהנית" (החל משאלתו בשורות הצרות, והגמ' בכתובות ל ב שמביא), תוס' ד"ה "אפקורי". תוס' להלן דף קא א או דלמא (על האיבעיא אם יש שבח שמנים על גבי צמר). שו"ת הרשב"א ד, יג שלהלן. נימוקי יוסף על הרי"ף ח ב ד"ה "וחצר דקיימא לאגרא". אור שמח הל' נזקי ממון א:ב.

חיוב תשלום על הנאה בסוגיות נוספות

נה ב במשנה: "נפלה לגינה...סאתים. רש"י. נז ב: "נפלה לגינה...האי אית ליה פסידא". תוס' ד"ה "א"נ" עד...ואין נותן לו אפילו שכרו". מאירי שלהלן.

להלן קיב א: "אמר רבא הניח להם...דמי בשר בזול".

בבא מציעא קא א: "היורד לתוך שדה חבירו...שאינה עשויה ליטע" (ועדיף עד: ...זיל שום ליה וידו על העליונה)". רש"י, בעה"מ ורמב"ן במלחמות (להלן). פסיקת הרמב"ם. שערי יושר שלהלן.

חולין קל ב: "גופא אמר רב חסדא...לו תובעים". רש"י. שם קלא א (הגמ' שואלת על רב חסדא): "תא שמע הרי שאנסו...מישתרשי ליה". רש"י ותוס' "שאני".

סוגיות נוספות

מה משמעותה של ההנאה, מה היא יוצרת, כיצד היא משנה או משפיעה על הדין – בכל אחד מהתחומים שלהלן.

הנאה באיסורים א: סנהדרין סב ב: "מה שאין כן באיסורים" ורש"י ד"ה "שכן נהנה".

הנאה במצוות: ראש השנה כח א: "אמר רב יהודה...לא יצא. ומיד אח"כ: אלא אמר רבא...לאו ליהנות ניתנו". ושם בסוף העמ' : "שלחו ליה לאבוה דשמואל...כפאו...יצא. ומיד בהמשך: "קא משמע לן" (הציטוט המדוייק להלן). ורש"י שם על כל הנ"ל, ושם כח ב: "אמר ליה רבי זירא...משמיע בעי כוונה". והראב"ד בכתוב שם (מובא להלן), פסיקת הרמב"ם. והאתוון דאורייתא על רש"י והראב"ד הנ"ל(להלן). נסו לתרץ את קושייתו.

- **הנאה בקידושין**: (לפי הזמן ניתן לקצר ולראות רק את הרמב"ם) קדושין ו ב "אמר אביי המקדש במלווה...בהנאת מלווה מקודשת". רש"י שם להבנת העקרון – אין צורך בכל הפרטים. רמב"ם הלכות אישות פרק ה הל' יג, טו, כא (להלן). קדושין ז א: "בעי רבא הילך מנה...וכן לעניין ממונא (להלן – רק את הציטוט).

- **הנאה באיסורים ב**: משנה שבועות ב, ד. פסחים כה ב: איתמר הנאה...אבל היכא דאפשר לו". במה נחלקו אביי ורבא?

- **הנאה בברכות:** תוספתא ברכות ד, א. ברכות לה א: "אשכחן כרם...דבר שנהנה טעון ברכה. ולהלן באותו עמ': "אלא סברא הוא...בלא ברכה". "ותנן זה הכלל...בעי ברוכי".

- **איסורי הנאה**: הגמ' בפסחים כב, ו-כד שלהלן, הגמ' בבבא קמא מד ב: תנו רבנן שור שהמית...הרי שלך לפניך. כיצד כל אחד מהאמוראים המציע מקור אחר לאיסורי הנאה בתורה מבין את מהות איסורי ההנאה. מה משמעות המחלוקת בין חכמים לר' יעקב בשאלה האם ניתן לומר באיסור הנאה הרי שלך לפניך.

- **הנאה בעבודת ה':** ספר המצוות לרמב"ם עשין, ג (להלן)

מקורות מלאים

שו"ת הרשב"א חלק ד סימן יג
שאלת מה ששנינו בפרק כיצד הרגל (י"ט ע"ב) אכלה מתוך הרחבה משלמת מה שנהנית. מה היא משלמת מן העליה או מן הבינונית כחוב דעלמא, דמפני מה אמרה תורה נזקין בעידית מפני הגזלנים והחמסנים. כדי שיאמר אדם מה אני גוזל כדאיתא בפרק הנזקין. והכא אנן סהדי שלא נתכוון לגזול. ורבנן סהדי שאינו בעי אותה היזקה. שהרי לא חייבוהו לשלם אפי' מה שאכלה אלא מה שנהנית.

תשובה נראה לי הדבר ברור שאינו משלם מן העליה. דלא אשכחן אפילו חצי נזק דמשלם מן העליה. וכדאמר רבא בריש פרק כיצד הרגל בבעיא דחצי נזק צרורות דאיבעיא ליה אם מן העליה משלם או מגופו משלם, וכ"ש הכא דאפי' חצי נזק אינו משלם אלא מה שנהנית. ומ"מ לאו מגופה בלחוד הוא דמשלם. דאין זה בכלל נזיקין. דברחבה אינו נחשב כמזיק אלא ממונו של זה שהיו הפירות שלו בידו של בעל הפרה שכבר נהנית.
...

אור שמח הלכות נזקי ממון פרק א הלכה ב
אולם דא מסתפקא טובא בהנך מילי דאמרו (ב"ק י"ט ע"ב) דאינה משלמת רק מה שנהנית, כמו ברה"ר, כיון דעל ההיזק פטרתו תורה מפני שיש לה רשות להלך, א"כ לא הוי דין היזק עליו, רק דין חוב בלבד, ומשלם מזיבורית, כיון דהתורה מעטה זה מדין נזק, ... הרי אנו רואים היכי דאיתמעטא מדין נזיקין תו לא הוי דינו בעידית ורק כבעל חוב דעלמא, א"כ ה"נ כאן דכתיב בשדה אחר לא ברה"ר איתמעט נמי מדין נזיקין, והא שמשלם מה שממונו נהנה הוא מדין חוב, ומשלם בזיבורית או בבינונית לא במיטב, ...ואם משום דמשלם מה שנהנית, כיון דאיתמעט מדין נזיקין רק חייב בתשלומי הנאת בהמתו [שאפילו אם ההנה פלוני בידיו, היינו הבעל פירות האכיל לבהמת חבירו ג"כ משלם מה שנהנה, ... אין זה מדין היזק, רק כחוב דעלמא, ואינו צריך לשלם ממיטב....

ולכאורה נראה דתליא בהך מילתא דאמוראי דפרק כיצד (שם כ' ע"א), דשקיל וטרי טובא אם זה נהנה וזה לא חסר פטור או חייב, ופשיט רמי בר חמא (שם ע"ב) ממשנתנו אם נהנית משלמת מה שנהנית, ופרשו הקדמונים בשיטה, דכמו ברה"ר פטור מדין נזיקין לגמרי, רק משום ההנאה חייב, א"כ הלא מוכח דנהנה וזה לא חסר חייב, דעל החסרון הלא לא חייבתו תורה, ומשני רבא דהאי זה נהנה וזה חסר, ופירוש דאימת פטרתו תורה על החסרון במקום דליכא הנאה, הא במקום דאיכא הנאה לא פטרתו תורה על החסרון [ומה שיש לדבר בסוגיא יבואר במק"א] ותו מצטרפת החסרון עם ההנאה, וכיון שכן תו מסתברא דלרמי בר חמא דאין החיוב רק על ההנאה לחוד, ודאי דדינו כדין בעל חוב דעלמא, אבל למאי דמסיק דהחיוב משום החסרון אפשר דמשלם כדין מזיק ממיטב.

מבריח ארי ועוד

בית הבחירה למאירי מסכת בבא קמא דף נח עמוד א
מה שבארנו במשנה שאף בנתחבטה על הירקות משלמת מה שנהנית כשלא נפלה על הקרקע אמרו עליה בגמרא מהו דתימא מבריח ארי מנכסיו הוא ולא לישלם מידי שאין כאן אלא הברחת ארי ר"ל הצלת בהמתו שלא נחבט בקרקע ופירשו גדולי המפרשים דמצוה הוא דקא עביד קמ"ל דכי הוי חייב להצילו מדעתו כלומר דאיתיה תמן אבל היכא דליתיה לא מיחייב אי נמי מבריח ארי דוקא דלית ליה פסידא האי אית ליה פסידא והקשו בתוספות שהרי בפרק אין בין המודר אמרו המודר הנאה מחברו פורע לו חובו וזן את אשתו ואינו חייב לשלם ובאו בה מטעם דאברוחי ארי בעלמא הוא אלמא מבריח ארי אף במקום פסידא הוא ותירצו ששני הטעמים שהוזכרו מצטרפין לאחד כלומר ה"מ מדעתו אף על גב דאיכא פסידא ופירוש מדעתו שהוא עושה הדבר מרצונו אי נמי לית ליה פסידא אף על פי שלא מרצונו נעשה אלא שהוכרח בכך אבל הכא איכא תרתי שלא מדעתו ופסידא אין זה הברחת ארי אלא נוטל מה שההנהו וזו שאמרו בפרק הגוזל בשטף נהר חמורו וחמור חברו והציל את של חברו והניח את שלו שנוטל שכרו ואין דנין אותו כמבריח ארי אף על פי שמדעתו עשה וכן שבמשיב אבדה אמרו היה בטל מן הסלע נותן לו כפועל בטל אף על פי שמדעתו עשה תירצו הם שכל שמציל לגמרי אינו קרוי מבריח ארי ואין הברחת ארי אלא כל שמציל מפחד ההפסד קודם שיבא ופורע חוב חברו אינו הצלה ממש שהרי אמרו בתלמוד המערב מפייס הוינא ליה ומחיל וכן זן את אשתו שמא תצמצם ותספיק במעשי ידיה או ירויח לה אביה או אחיה ומתוך כך קראוהו מבריח ארי ויש מתרצים דכל שאין לו עליו שום סרך צווי בית דין כגון פורע חוב חברו וזן את אשתו הוא מבריח ארי אבל שומר אבדה ושופך יינו מפני דבשו של חברו ומציל חמורו של חברו ששוה יותר צד מצוה

איכא ואינו קרוי מבריח ארי ואף בכל זה אי אפשר להסכים כל השמועות לענין אחד וצריך לחזור בטעמים אחרים להרבה מהם:

יורד לשדה חבירו

בעל המאור מסכת בבא מציעא דף נח עמוד ב
ופירוש ידו על העליונה כמעולה שבשכירות כאדם שאומר לחברו בנה לי קרקע זה או נטע לי שדה זו שלא אצטרך אני לטרוח בה דהא ודאי מהני ליה הנאה מעליא ופי' ידו על התחתונה בפחות שבשכירות כמה שמזלזלין הפועלים הפחותים ולא נראה לי פירוש רבינו שלמה ז"ל שאמר אם השבח יתר על ההוצאה נותן את ההוצאה ואם ההוצאה יתירה על השבח נותן לו את השבח משום דקשיא לי הא דא"ל רב להההוא גברא זיל שום ליה וידו על העליונה היכן מצינו יורד שלא ברשות ב"ד ושלא ברשות בעלים שיהא נוטל בשבח היתר על ההוצאה וכן מי עשאו לזה אריס או שתלא

מלחמת ה' מסכת בבא מציעא דף נח עמוד ב
ומה שכתב בעל המאור ז"ל שפי' ידו על העליונה כמעולה שבשכירות ופירוש ידו על התחתונה כפחות שבשכירות כו' ולא נראה פירש"י ז"ל שאמר שאם השבח יתר וכו' ... ואני אומר הרי עדיה בצדה והרי כרסה בין שניה שאמרו בגמרא ושמואל אמר אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו לנוטעה והיינו כמנהג שתלי העיר ולא פליגי רב ושמואל ורב מודה לשמואל בשדה העשויה ליטע ודינא דשדה העשויה ליטע דייניה להההוא גברא אלמא נוטל הוא בשבח שיתר על ההוצאה כמנהג אריסי העיר שהרי כך אדם רוצה ליתן בשדהו לנוטעה

שערי ישר שער ג פרק כו
ולפי"ז נאמר דגם לענין דין תשלומים דקים להו לחז"ל דכל נהנה מממון חבירו דחייב לשלם, מסברא או יותר נראה דילפינן זה מקרא דאשר חטא מן הקודש ישלם, היינו אף דמזיק הקדש פטור דלפי"ז כל אוכל הקדש משלם רק בעד הנאתו, וכן כל הנהנה מן ההקדש דמעל שהוא קרן, חומש ואשם וחיוב הקרן הוא חיוב ממון כמו בתשלומי הדיוט,

הנאה באיסורים א

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף סב עמוד ב

מה שאין כן בשבת, דפטור - שנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור. וכדרב נחמן אמר שמואל, דאמר: המתעסק בחלבים ובעריות - חייב, שכן נהנה. המתעסק בשבת - פטור, מלאכת מחשבת אסרה תורה.

רש"י מסכת סנהדרין דף סב עמוד ב : שכן נהנה - הלכך חשיב בכוונה.

הנאה במצוות

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כח עמוד א
אמר רב יהודה: בשופר של עולה - לא יתקע, ואם תקע - יצא. בשופר של שלמים - לא יתקע, ואם תקע - לא יצא. ... אלא אמר רבא: אחד זה ואחד זה - לא יצא. הדר אמר: אחד זה ואחד זה - יצא, מצות לאו להנות ניתנו. ... אמר רבא: המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה, המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה. ואמר רבא: המודר הנאה מחבירו - מזה עליו מי חטאת בימות הגשמים, אבל לא בימות החמה. המודר הנאה ממעין - טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים, אבל לא בימות החמה.

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כח עמוד א
שלחו ליה לאבוה דשמואל: כפאו ואכל מצה - יצא. ...אמר רבא, זאת אומרת: התוקע לשיר - יצא. פשיטא, היינו הך? - מהו דתימא: התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל אבל הכא - זכרון תרועה כתיב, והאי מתעסק בעלמא הוא, קא משמע לן

רש"י מסכת ראש השנה דף כח עמוד א - מהו דתימא התם אכול מצה קאמר רחמנא והא אכל - ונהנה באכילתו, הלכך לאו מתעסק הוא, שהרי אף לענין חיוב חטאת אמרינן (כריתות יט, ב): המתעסק בחלבים ובעריות - חייב, שכן נהנה.

שם כח עמוד ב
אמר ליה רבי זירא לשמעיה: איכוון ותקע לי. אלמא קסבר: משמיע בעי כוונה

כתוב שם לראב"ד מסכת ראש השנה דף ז עמוד א
אמר אברהם: לעולם מעשה רב [שבת דף כו א] בכל מקום. ודרבי זירא אדרבא פליגא, אדשלחו ליה לאבוה דשמואל לא פליגא, דכיון דאכל מצה הרי נהנה גרונו ומעיו, והלא מתעסק שהוא פטור לענין לשבת לענין

לחלב ועריות חייב. ולעולם כל לענין אכילה לא בעינן כונה למצוה אבל לשאר מצוות בעינן כונה כפשטה דמתני'. וכן עיקר.

אתוון דאורייתא על רש"י והראב"ד הנ"ל (הביאו בשם הר"ן)
ומעתה נראה דזהו כוונת הגמ' דמתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה והיינו משום דאין המעשה האיסור כדי שתאמר דבלא נתכוון הוי כאילו לא עשה הוא המעשה כלל ויופטר וכמ"ש למעלה דמעשה בלי כוונה איננה מתייחסת אל האדם ונחשב כאילו לא עשה הוא המעשה כלל וזה טעם הפטור בכל דבר שאינו מתכוון ומתעסק דז"א דבעבירת אכילה וביאה הרי בלא"ה אין המעשה עבירה כלל ורק הרגשח ההנאה הוא העבירה והבלתי נרצה וא"כ מה בכך שלא נתכוון ושהי' מתעסק הרי סוף סוף הרגיש הנאה מחלב ומערוה ונעשה שפיר מה שאסרה תורה ושפיר ראוי שיתחייב ודו"ק היטב ....

ודע דברש"י ובר"ן ר"ה דכ"ח ע"א כתבו דאפי' למ"ד מצ"כ עכ"ז במצה דהיא אכילה יצא אפי' בלי כוונה כמו דלענין איסור מתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה ע"ש ולפי דברינו הנה הדמיון הנ"ל קשה להבין דסברא זאת שייכא רק בחלבים ובעריות שהם דברים אסורים ומתועבים וע"כ הסברא נותנת שההרגש הנאה מהם הוא האיסור שרצתה תורה שלא תהנה נפש אדם מהם למען לא תתתעב על ידי ההנאה ועי' סנהדרין נ"ה א' אמרה תורה בהמה נהנית מעבירה תהרג עכ"ל הגמ' הרי שגם בהמה מתתעבת ע"י שהרגישה הנאה מעבירה וע"כ כיון שההנאה הוא האיסור שפיר שייך לחייב מתעסק מטעם שכן נהנה דכיון דנהנה הרי נעשה האיסור וכנ"ל אבל במצוה מצה מנ"ל לומר שרצתה התורה הרגש הנאה מהמצה דלמא מעשה אכילת המצה כמשמעו הוא המצוה וא"כ כשאינו מתכוון למצוה מה בכך שהוא נהנה הלא אין ההנאה מצוה כלל.

הנאה בקידושין

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף ו עמוד ב
אמר אביי: המקדש במלוה - אינה מקודשת, בהנאת מלוה – מקודשת.
בעי רבא: הילך מנה ואקדש אני לך, מהו? אמר מר זוטרא משמיה דרב פפא: מקודשת. ...הכא באדם חשוב עסקינן, דבההיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה - גמרה ומקניא ליה נפשה. איתמר נמי משמיה דרבא: וכן לענין ממונא

רמב"ם הלכות אישות פרק ה
הלכה יג : המקדש במלוה אפילו היתה בשטר אינה מקודשת, כיצד כגון שהיה לו אצלה חוב דינר ואמר לה הרי את מקודשת לי בדינר שיש לי בידך אינה מקודשת, מפני שהמלוה להוצאה ניתנה ואין כאן דבר קיים ליהנות בו מעתה שכבר הוציאה אותו דינר ועברה הנאתו.
הלכה טו : המקדש בהנאת מלוה הרי זו מקודשת, כיצד כגון שהלוה * אותה עתה מאתים זוז ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאת זמן שארויח לך במלוה זו שתהיה בידך כך וכך יום ואיני תובעה ממך עד זמן פלוני הרי זו מקודשת, שהרי יש לה הנאה מעתה להשתמש במלוה זו עד סוף זמן שקבע, ואסור לעשות כן מפני שהיא כרבית, ופירשו רבותי בהנאת ה מלוה דברים שאין ראוי לשמען. +/השגת הראב"ד/ ופירשו רבותי בהנאת מלוה דברים שאין ראוי לשמען. א"א הראשונים פירשו כגון שהגיע זמן המלוה ליפרע ומעותיו בידה מזומנים לפרוע והיא היתה נותנת מיד ברצון דינר למי שמאריך לה הזמן חדש אחד והאריך לה בשכר הקידושין מקודשת וזהו דארווח לה זימנא וכ"ש מה שכתב הוא.+

כא: האשה שאמרה תן דינר לפלוני מתנה ואתקדש אני לך ונתן ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאת מתנה זו שנתתי על פיך הרי זו מקודשת, **אף על פי שלא הגיע לה כלום הרי נהנית ברצונה שנעשה ונהנה פלוני בגללה.** וכן אם אמרה לו תן דינר לפלוני מתנה ואתקדש לו ונתן לו וקידשה אותו פלוני **ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאת מתנה זו שקבלתי ברצונך הרי זו מקודשת.**

הנאה באיסורים ב

משנה מסכת שבועות פרק ב משנה ד
[*] ואיזו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו:
תלמוד בבלי מסכת פסחים דף כה עמוד ב
איתמר, הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו. אביי אמר: מותרת, ורבא אמר: אסורה. אפשר וקא מיכוין, לא אפשר וקמיכוין - כולי עלמא לא פליגי דאסור. לא אפשר ולא מיכוין - כולי עלמא לא פליגי דשרי. כי פליגי - דאפשר ולא מיכוין. ואליבא דרבי יהודה, דאמר דבר שאין מתכוין - אסור - כולי עלמא לא פליגי דאסור. כי פליגי - אליבא דרבי שמעון, דאמר דבר שאין מתכוין מותר. אביי - כרבי שמעון, ורבא אמר: עד כאן לא קא אמר רבי שמעון - אלא היכא דלא אפשר, אבל היכא דאפשר - לא.

הנאה בברכות

תוספתא מסכת ברכות (ליברמן) פרק ד הלכה א
לא יטעום אדם כלום עד שיברך שנ' לה' הארץ ומלואה הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל עד שיתירו לו כל המצות לא ישתמש אדם בפניו בידיו וברגליו אלא לכבוד קונהו שנ' כל פעל ה' למענהו

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לה עמוד א
אשכחן כרם, שאר מינין מנין? דיליף מכרם, מה כרם דבר שנהנה וטעון ברכה - אף כל דבר שנהנה טעון ברכה. - איכא למפרך: מה לכרם שכן חייב בעוללות! קמה תוכיח. מה לקמה - שכן חייבת בחלה! כרם יוכיח. וחזר הדין: לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה, הצד השוה שבהן - דבר שנהנה וטעון ברכה, אף כל דבר שנהנה טעון ברכה. - ...אלא, סברא הוא: אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לו עמוד א
ותנן, זה הכלל: כל שהוא עיקר ועמו טפלה - מברך על העיקר ופוטר את הטפלה! הכא במאי עסקינן - בחושש בגרונו. דתניא: החושש בגרונו - לא יערענו בשמן תחלה בשבת, אבל נותן שמן הרבה לתוך אניגרון ובולע. - פשיטא! - מהו דתימא; כיון דלרפואה קא מכוין - לא לבריך עליה כלל, קמשמע לן: כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי.

איסורי הנאה

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף כא עמוד ב
אמר חזקיה: מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה - שנאמר לא יאכל חמץ - לא יהא בו היתר אכילה. טעמא דכתב רחמנא לא יאכל חמץ הא לא כתב לא יאכל - הוה אמינא איסור אכילה - משמע, איסור הנאה - לא משמע. ופליגא דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו: כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו - אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה (משמע) +מסורת הש"ס: [במשמע]+ עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבילה.

שם כג עמוד ב
יתיב ההוא מרבנן קמיה דרבי שמואל בר נחמני, ויתיב וקאמר משמיה דרבי יהושע בן לוי: מנין לכל איסורין שבתורה דכי היכי דאסורין באכילה הכי נמי אסורין בהנאה, ומאי ניהו - חמץ בפסח ושור הנסקל. מנין? תיפוק ליה מלא יאכל! - לא יאכל - איסור אכילה משמע ליה, איסור הנאה - לא משמע ליה. - תיפוק ליה מנבילה! - סבר לה כרבי יהודה, דאמר: דברים ככתבן. ... מנין? דכתיב כל חטאת אשר יובא מדמה וגו'. שאין תלמוד לומר באש תשרף ומה תלמוד לומר באש תשרף? אם אינו ענין לגופו, דכתיב והנה שרף - תנהו ענין לכל איסורין שבתורה. ואם אינו ענין לאכילה - תנהו ענין לאיסור הנאה.

הנאה בעבודת ה'

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ג
והמצוה השלישית היא שצוונו לאהבו יתעלה וזה שנתבונן ונשכיל מצותיו ופעולותיו עד שנשיגהו ונתענג (תרגום אחר: ונהנה) בהשגתו תכלית התענוג וזאת היא האהבה המחוייבת. ולשון סיפרי (פ' שמע) לפי שנאמר ואהבת את י"י אלהיך איני יודע כיצד אוהב את המקום תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם. הנה כבר בארו לך כי בהשתכלות תתאמת לך ההשגה ויגיע התענוג (תרגום אחר: ותבוא ההנאה) ותבא האהבה בהכרח.